

EKONOMİ POLİTİK

Erinç Yeldan, 15 Mayıs 2019

Hiper Küreselleşme Sonrası Sermayenin Konumu

Küresel ekonomi 2009'da derin bir krize sürüklendi. Bu, kapitalist dünyanın *1929 Büyük Buhranından* bu yana dünya ekonomisinin bir bütün olarak, topyekün daralmaya sürüklendiği ilk kriz dalgası idi. 2009'dan bu yana on yıl geçmiş olmasına karşın, krizin etkileri hala sürmekte ve küresel kapitalizm *büyük durgunluk* (ya da *sürekli durgunluk: secular stagnation*) diye anılan çemberi kırıp, yeniden büyümeyi sağlayabilmiş değil.

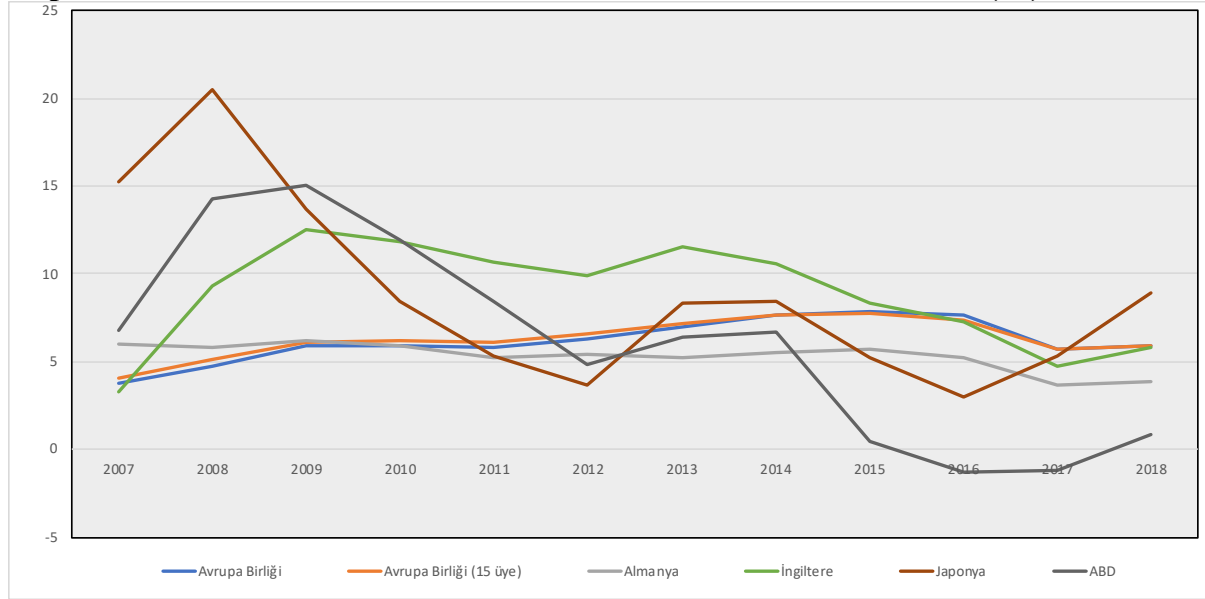
Bu ve önümüzdeki haftaki yazılarımda bu dönemi özetlemek arzusundayım. Bu ilk yazımızda hiper küreselleşme ve finansallaşma sonrasında küresel sermayenin konumunu irdeleyeceğiz.

Küresel kriz, kısa süre içerisinde yoğun iflasların, şiddetli bir daralmanın ve yüksek işsizliğin oluşması yerine, etkileri *uzun süreye yayılmış*, ısrarlı bir durgunluk olarak kendini göstermekte; ve bu yönüyle de spektaküler bir çöküşün ardından görece hızlı toparlanma ile betimlenen *geleneksel* kriz biçimlerinden farklılaşmakta. Sürekli olarak kendini yenileyen durgunluk, çevresini saran koşullar biçim değiştirmesine karşın, üretkenlik kazanımlarında gerileme, ücretler ve sabit sermaye yatırımlarında süregelen durgunluk ve gelir dağılımında bozulmayla birlikte etnik/ulusal bazda artan şiddet, cinsiyete dayalı ayrımcılık ve sosyal dışlanma gibi ana göstergeler bakımından *konjonktürel bir olgu* olmaktan ziyade, *kalıcı* bir görünüm sergilemekte.

Üretkenlik kazanımlarının ve dolayısıyla potansiyel büyüme kapasitesinin geliştirilmesi kuşkusuz *sabit sermaye yatırımlarının büyümesi* ile olası. Oysa sabit sermaye yatırım harcamalarında küresel boyutta gözlemlediğimiz durgunluk ve göreceli olarak gerileme süreci, *sürekli durgunluk* olgusunun da ana açıklayıcısı olarak görülüyor.

Sorunun kapitalizmin hegemonik merkezlerindeki kapsamlı boyutu, krizin nedenlerini sadece basit bir talep eksikliği meselesine indirgeyemeyeceğimizi dile getiriyor. Unutmayalım ki kapitalizm özünde *kar elde etmek için sermaye birikimi* gerçekleştirmeyi amaçlayan ve tüm toplumsal yapıyı da *sermayenin karlılığını arttırmak* amacıyla düzenleyen bir sistem. Dolayısıyla, ilk adımda küresel kapitalizmin merkez ekonomilerinde kar oranlarının seyrini irdelememiz önemli. Bu doğrultuda kapitalizmin öncü ekonomilerinde 2009 krizi sonrasında kar oranlarını aşağıdaki grafikte sergiliyoruz. Grafikte geçen *kar oranını, Marxist gelenekte* dile getirildiği üzere, toplam karların sabit ve değişken sermayeye oranı olarak hesaplamaktayız. Marxist iktisat yazınında $s / (c + v)$ özdeşliği diye anılan bu kavramda, s için toplam sermaye gelirlerini (milli gelir eksi ücret ödemeleri); c için sabit sermaye stoku değerini; v için ise ücret maliyetlerini kullanmaktayız. Veriler *Avrupa Komisyonu İktisadi ve Finansal İşler Dairesi – Ameco* sitesinden.

Kapitalizmin merkez Ekonomilerinde 2009 Krizi Sonrası Kar Oranları (%)

Kaynak: Ameco, *European Commission Economic and Financial Affairs*

2009 sonrasında kar oranlarında *ulusal ekonomiler düzeyindeki* gerileme son derece açık biçimde gözleniyor. Amerikalı Marxist iktisatçı **Michael Roberts**'in "(the next recession) blog paylaşımlarında da dile getirilen bu gözlem, küresel sermaye birikimindeki isteksizliğin ve yavaşlamanın ana nedeni olarak karşımıza çıkıyor. Kar oranlarındaki gerileme özellikle ABD, Almanya ve İngiltere'de belirgin. Japonya'da son dönemde bir toparlanma gözlenmesine karşın, 2007'ye görece yaşanan aşırı oynaklık sermaye birikimi için güven oluşturmuyor. AB ekonomileri ise durgunluk ve cansızlık ortamına hapis konumunda sadece umutsuzluk vadetmekte.

Önümüzdeki haftaki yazımızda kar oranlarında ulusal düzeyde yaşanan bu olgunun, aslında *ulus-ötesi şirketlerce* paylaşılmadığını ve küresel mal ve hizmet piyasalarındaki tekelleşme ve yoğunlaşmaya bağlı olarak, küresel sermayenin en üst gelirli devasa şirketlerinin karlılığının nasıl da korunmakta olduğunu belgeleyeceğiz. Dolayısıyla, hep dile getirilen ata sözü geçerliliğini koruyor: *sermayenin vatani yok*.

Ne var ki, söz konusu tekelci şirketlerin kapitalizmin kumarhane masalarındaki finansal rant oyunları ile elde ettikleri spekülasyon nitelikli kazançların da reel ekonomik faaliyetlerden giderek koptuğu bir ortamda sabit sermaye yatırımlarındaki gerileme sürmekte. Kapitalizmin kar oranlarının düşmesine dayalı temel yasası, neoliberal hiper-küreselleşmenin yarattığı finansallaşma olanaklarına karşın, geçerliliğini koruyor.